

je alespoň zmienka o roli médií a spoločenské komunikácie (podľa textu to vypadá, ako keby protikapitalistická revolúcia ani nepočítala s tým, že jednotlivé časti spoločnosti sú spojené komunikatívne a môžu sa ovplyvňovať len prostredníctvom komunikácie)?

Môžu napsať (a je to i moje presvedčenie), že imperiálnemu kapitalizmu sa podarilo dosiahnuť spolu s globalizáciou stavu všestranné komercializácie planety Zem: nakladá s ňou ako s majetkom zapojeným do produkcie a zvyšovania miery zisku; využíva permanentne rozdmýchávaných globálnych mikrokonfliktů k svému technicko-technologickému a vojenskému šíreniu; hromadí nesmierné bohatstvá u minimálnych ľudí, ktorí bezostyšne prihlížia nutnosť väčšiny; promeňoval prírodné a životné systémy v zásobárňu planetárnej produkcie; vytvoril multimediálny svet, z ktorého vyradil schopnosť odlišovania a ponechal amorfnú globálnu informačnú válku všetkým proti všetkým. Než ale napíšu, že tohle všetko odstráni trieda námezdných pracujúcich počas socialistickej revolúcie, budú si musieť dôkladne a zo všetkých strán premyslieť, či 11. teza k Feuerbachovi patrí skutočne k tomu najlepšiemu, čo Marx napísal.

Břetislav Horyna

ÖLLÖS, L.: **Európai identitás**. Šamorín : Fórum Kisebbségkutatás Intézet, 2019, 238 s., ISBN 978-80-89978-09-0

László Öllös je prezidentom Fórum inštitútu pre výskum menšín. Zároveň je vysokoškolským pedagógom na Univerzite Konštantína Filozofa v Nitre, kde na katedre politoló-

gie a euroázijských štúdií prednáša politickú filozofiu. V rokoch 2004 – 2005 pôsobil na Univerzite Jánoša Selyeho v Komárne. Medzi jeho predchádzajúce publikácie patria diela: *Emberi jogok – nemzet jogok* (Ľudské práva – národné práva) z roku 2004 a *Národná identita slobodného človeka* (2009).

Recenzované dielo *Európai identitás* (v preklade *Európska identita*) bolo vydané v roku 2019 v maďarskom jazyku.¹ Kniha je rozdelená do šiestich kapitol. Na úvod autor analyzuje dušu Európy, následne nadväzuje na problematiku spojenú s ťažkosťami, ktoré sú spojené s rozhodovacími právomocami Európskej únie. Pokračuje analýzou problémov Európskej únie, ako napríklad pomalé rozhodovanie, ktoré tým, že je mnohokrát oveľa pomalšie ako v jednotlivých národných štátoch, je obrovskou nevýhodou v dnešnom globalizovanom svete. Príčiny pomalého rozhodovania vidí autor v hľadaní neustálych kompromisov medzi členskými štátmi, ktoré sa neraz zoskupujú voči väčšiemu štátom, ako je napríklad Nemecko či Francúzsko.

Autor sa venuje problematike legitimacy v Európskej únii a v tejto súvislosti načrtáva myšlienku, že obyvatelia Únie netvoria jedno politické spoločenstvo; z tohto dôvodu by si ani nevedeli vybrať zodpovedne svojich zástupcov z iných členských krajín. Navyše, podľa autora ľudia na základe tzv. princípu oddelených národov totižto nazerajú na os-

¹ Problematikou Európskej únie po Lisabone sa zaoberá napríklad aj Radoslava Brhlíková v publikácii *Európska únia po Lisabone* z roku 2012, budúcnosť Európskej únie a jej hodnoty analyzuje Ivan Krastev v publikácii *Čo príde po únii?* Recenziu na túto publikáciu nájdete v časopise *Studia Politica Slovaca* 1/2020, ktorú publikovala Lucia Hlavatá.

tatné národy v Európskej únii ako na odlišné. V rámci rozhodovacieho procesu v Európskej únii Öllös uvádza ďalší problém, ktorý spočíva v tom, že niektoré krajiny alebo zoskupenia krajín môžu byť dominantnejšie ako ostatné, a tým pádom aj obyvatelia Únie sú rozdelení na tých, ktorí žijú v dominantnej krajine a na tých, ktorí žijú v nedominantnej krajine.

Öllös ďalej analyzuje zaostávanie Európskej únie vo svete. Konštatuje, že kým Európa bola rozhodujúcim regiónom pred prvou svetovou vojnou, svoj vplyv postupne stráca a nezvláda si udržiavať svoje postavenie v dnešnom globálnom svete. Ďalším problémom Európskej únie podľa autora je, že nemá jednotnú zahraničnú politiku a ani spoločnú armádu, a tým pádom svoju bezpečnosť vie garantovať len pomocou spojenectva s USA.

Čo sa týka európskej ústavy, v tejto otázke zastáva Öllös skeptický názor: keďže neexistuje jednotné politické ani kultúrne spoločenstvo v Európskej únii, neexistuje ani európsky ľud, a keď neexistuje európsky ľud, nemôže byť z vôle európskeho ľudu vytvorená ani ústava. Pokusy, ktoré tu boli na vytvorenie Európskej ústavy, vychádzali z iniciatívy jednotlivých predstaviteľov národných vlád. A aj v krajinách, kde bolo umožnené hlasovanie o tejto ústave, na tomto akte sa zúčastnili práve tí ľudia, ktorí túto iniciatívu odmietli.²

Autor poukazuje na tendenciu zamlčievania problémov v rámci Európskej únii. Ako príklad uvádza mlčanie o problémoch a témach, v ktorých sa nedarí nájsť spoločný kompromis a problematika sa presúva do budúcnosti alebo sa formálne predstiera, že sa problém rieši.

V kapitole zameranej na národnú identitu a jej kritiku Öllös upozorňuje, že nemusia existovať len štáty s dominanciou jedného národa. Ako príklad uvádza Švajčiarsko, kde žije viacero národov v harmónii a prosperite a tento model by podľa neho mohol byť prenesený aj do Európskej únie. Avšak, ako vraví, Európska únia nemôže existovať na princípe spotreby a nemôže byť štátom, kde si ľudia len užívajú život, no zároveň ani univerzálne ľudské vedomie a hodnoty nestačia na vytvorenie samostatnej európskej identity.³ Podľa Öllösa na to, aby vznikla Európska identita, je potrebné aj ctíť a rozvíjať európske špecifiká a Únia musí stáť na nasledujúcich pilieroch: láska k Únii, česť, predkovia, deti, vnúčatá a taktiež dôstojná súčasnosť, a až v tomto prípade sa môže stať naším domovom a môžeme hovoriť nie o únii, ktorá je založená len na vzájomných záujmoch, ale najmä na hodnotách a cieľoch. Autor si kladie aj otázku: *Ako nezničiť národnú identitu?* (s. 135), na ktorú odpovedá tak, že európsku identitu dosiahneme, ak národnú identitu nezrušíme, ale – naopak – prehĺbime. Čiže na to, aby mohla vzniknúť európska identita potrebujeme spoznať špecifiká a kultúru každého z 28 národov, ktoré tvoria Európsku úniu. Öllös pripomína, že musíme vedieť kriticky posúdiť minulosť, ale nie len iných národov, ale aj našu. Na to je podľa neho potrebné vytvoriť univerzálne princípy na hodnotenie nacionalizmu a taktiež potrebujeme spoznať kultúru či kultúry iných národov. Podľa autora je táto situácia riešiteľná jednoducho, a to pridaním predmetu do školských osnov. Predmet by mal niesť názov „*Moja vlasť, Európa*“. Vďaka tomuto predmetu by sa rozšíril náš

² Referendum v Holandsku a vo Francúzsku.

³ Na tento problém poukazuje aj Jürgen Habermas.

obzor a videli by sme aj v iných kultúrach tú našu a zároveň v našej kultúre tie druhé, vďaka čomu by mohla Európa nabrat' novú energiu na svoj rozmach. Zároveň by veľmi pomohlo, ak by ľudia spoznávali kultúru iných národov spoločne s jej prívržencami v rovnako mladom veku. V takej spoločenskej situácii by skôr prijali túto kultúru za svoju a mladí Európania by tak spoznali aj miesta, ktoré boli dôležité pre formovanie iných národov, a keď by takto spoločne spoznávali tieto miesta, získali by spoločné zážitky a pocit spojitosti, spolupatričnosti. Obľúbiť si kultúru iného národa môžeme podľa Öllösa jedine tak, ak z nej vylúčime pomocou kritiky nacionalizmu prvky, ktoré ohrozovali náš národ. A ak naša národná kultúra vie túto kultúru obohatiť či zveľadiť svojimi prvkami, potom takúto obohatenú kultúru môže podať ďalej európskym národom.

Öllös ďalej uvádza, že nestačí len čerpať z doterajších národných hodnôt, ale treba ich ďalej rozvíjať. Nestačí len očistiť tieto hodnoty od národnostných prvkov a potom si ich odovzdávať, ale treba ďalej prepájať tieto hodnoty, vďaka čomu môžu prísť stále nové a nové nápady, humanitné aj technické vynálezy, umenie či zveľadenie populárnej kultúry. Tieto kultúrne väzby sa musia rozšíriť na celé spoločenstvo a nemôžu byť prístupné len pre vyššie postavených členov spoločnosti.

Autor sa ďalej zaoberá otázkou, či je možné vytvoriť takú európsku identitu, ktorá naraz spojí všetkých Európanov do jedného kultúrneho a politického spoločenstva a zároveň bude rozvíjať aj ich národnú sebaidentitu. Podľa Öllösa je to možné, dokonca táto nová identita môže naštartovať dynamický rozvoj, čím by sa zrušilo oddelenie národov. Jednotlivé prv-

ky národných identít by boli prijaté spoločne. Kombináciou kritiky národnej identity na jednej strane a vyzdvihnutím ich hodnôt na druhej by sa mohol vytvoriť taký priestor, kde by sa mohol zrodiť nový typ spolupráce a spolupatričnosti. Na týchto základoch by mohla vyrásť celoeurópska demokracia, ako aj európsky ľud.

Podľa autora je na vznik európskej identity potrebná podpora európskej verejnej mienky. Pri tomto procese nestačí len politické rozhodnutie. Úctu, podporu a ochotu spoznania iných európskych kultúr nemožno dosiahnuť mocenskými prostriedkami. Program na dosiahnutie však musí byť „ľudový“. Avšak na docelenie európskej identity je podľa jeho názoru potrebná aj politická podpora, keďže politika a politická kultúra sú súčasťou spoločnej európskej identity.

Všetci Európania by sa podľa Öllösa mali zamyslieť nad tým, ako by mohli niekdajšiu slávu Európy v situácii dnešného globalizovaného sveta získať späť. Autor však varuje, že jednou z najdôležitejších úloh Únie v rámci zahraničnej a bezpečnostnej politiky je zistiť, v záujme ktorých štátov je tieto snahy sabotovať. Naznačil, že tieto snahy by mohli mať určité kruhy v Rusku, Číne či USA.

Posledná kapitola má názov „Ľudský život“ (s. 211.). Autor sa v nej venuje podstate ľudského bytia. Podstatu ľudského života vidí v potomstve, pretože bez tejto najvyššej hodnoty ľudstvo vyhynie. Autor však vníma, že v hlavách mnohých túto najdôležitejšiu hodnotu bytia vytlačili iné hodnoty, čím bola táto hodnota deklasovaná v hodnotovom rebríčku ľudí na nižšiu úroveň. Európa potrebuje taký hodnotový rebríček, všeobecne akceptovaný väčšinou obyvateľstva, ktorý dokáže vyriešiť

problém v najrozvinutejších krajinách Únie, a tým je populačná kríza. Problémom Európy, samozrejme, nie vo všetkých krajinách rovnako, je úbytok obyvateľstva. Ten možno pripísať zmene hodnotového rebríčka ľudí. Öllös vraví, že problém nastáva aj vo všeobecnom uvažovaní, keď spoločnosť dáva na rovnakú úroveň ľudí, ktorí sa rozhodli buď nemať deti, alebo len čiastočne si naplniť svoju úlohu pri zabezpečovaní potomstva (jedináčikovia), a ľudí, ktorí sa rozhodli mať viacčlenné potomstvo. Pri dnešnom nastavení hospodárstva a spoločnosti pri rozdeľovaní bohatstva ľudia, ktorí sa rozhodli mať viac detí, sú v oveľa horšej pozícii ako ľudia, ktorí nemajú deti, alebo majú len jedného potomka. Samozrejme, deti predstavujú aj nemalé finančné náklady, no postoj niektorých zamestnávateľov k matkám a k ich plánovanému rodičovstvu neprospieva k riešeniu tejto situácie. Autor ďalej poukazuje na to, že problém s ubúdajúcim počtom obyvateľstva možno riešiť návratom k zásadám usporiadania rodiny, ako to poznáme z minulosti. Ani to však nie je postačujúce riešenie, keďže v tomto modeli bola rola ženy daná jednoznačne: starala sa o deti a domácnosť a nežila so svojím mužom rovnocenný, rovnohodnotný život. V takomto svete bola žena vyslovene viazaná k domu a domácnosti a nemohla si plniť svoje sny a túžby.⁴ Ak sa žena vyslobodí z tejto roly a stane sa rovnocennou a rovnoprávnou s mužmi, pomôže to aj modernizácii ľudskej spoločnosti. Ich práca a kreativita sa tiež výrazne uplatní pri rozvoji spoločnosti.

Ako ďalšiu možnosť riešenia populačnej krízy uvádza autor podporu prisťahovalectva

z Blízkeho východu a Afriky. Toto riešenie by ihneď pomohlo majiteľom kapitálu pri hľadaní pracovnej sily, ktorej je dnes nedostatok. Avšak, ako priznáva aj Öllös, ich vzdelanie nie je vždy dostatočné, čiže by sa vedeli uplatniť najmä pri pomocných prácach. Na prácu v továrňach sú skôr vhodní migranti z východných krajín Európy. No aj tu nastávajú problémy. Pri migrantoch z východnej Európy je to ich osobnostný vývoj v diktatúre. A pri prisťahovalcoch z Blízkeho východu a Afriky je potrebné podotknúť, že so sebou si prinesú aj svoju kultúru a náboženstvo – a tie už nie sú európske. Východisko z tohto problému vidí autor v podpore plánovaného rodičovstva, na ktorú je však potrebná zmena v spoločnosti a ekonomike. Mať deti a vychovať ich musí byť ekonomicke výhodnejšie ako nemať deti. Tento princíp musí byť spojený s trhovým hospodárstvom. *„Riešením by mohlo byť posunutie európskych rodín ďalej, a nie vrátiť sa do minulosti. Riešením by nemalo byť vrátenie žien do domácností, ale otcovia by si mali osvojiť svoje nové roly pri výchove detí a taktiež by sme do výchovy v modernizovanej podobe mali zapájať aj starých rodičov, a aj štát by mal pomôcť, a to rozšírením pomoci štátnych inštitúcií tak, aby bolo dlhodobo výhodné mať deti...“* (s. 225).

Podľa Öllösa by štáty mali investovať rádo vo viac finančných prostriedkov do výchovy detí, mali by vytvoriť takú cenovú politiku a také inštitúcie a inovácie, ktoré by výrazne zjednodušili a prepojili výchovu detí s dnešným moderným životným štýlom. Napríklad tak, že by štát rodičom poskytoval ľudí na upratovanie, žehlenie či na pomocné práce s deťmi. Tak ako to dnes poskytuje školám či predškolským

⁴ O tejto role ženy píše aj Susan Moller Okin

zariadeniam, kde im platí upratovačky, školníkov, kuchárky a iný technický personál.

Recenzovaná publikácia je zameraná na problémy, s ktorými bojuje dnešná Európska únia, na pomalé rozhodovanie, problém legitimity, ako aj demografickú krízu a s tým spojený postupný úbytok obyvateľstva Európy. Autor vidí východisko vo vytvorení jednotnej európskej identity, vďaka čomu by sa mohol sformovať spoločný európsky ľud a z vôle európskeho ľudu by mohla vzniknúť európska ústava. Na dosiahnutie tohto cieľa je však potrebné spájanie kultúr jednotlivých členských štátov Európskej únie, ako aj hlbšia spolupráca medzi obyvateľmi členských štátov Únie. Posledná

kapitola je venovaná demografickým problémom Európy. Túto kapitolu by som chcel obzvlášť vyzdvihnúť, a to z toho dôvodu, že autor nazerá na problém komplexne, poukazuje na overené hodnoty usporiadanej rodiny, ako aj na nedostatky navrhovaných riešení v súčasnosti.

Publikácia je vhodná pre odbornú verejnosť, ako aj pre študentov politológie, sociológie či európskych štúdií. Autor používa odbornú terminológiu v maďarskom jazyku, z tohto dôvodu je nevyhnutné ovládanie maďarského jazyka na úrovni materinského jazyka.

Mátyás Szuri

